

Základy psychologie a sociologie

sociologická část 2

Určeno pouze pro interní potřebu vyučovacího předmětu
Hlavní zdroj: <http://www.fsps.muni.cz/impact/zaklady-sociologie/>

Sociologie: základní pojmy

Sociologie: Systematické zkoumání sociálního chování a lidských skupin, rozbor jevů a procesů probíhajících ve společnosti

Společnost: Soubor institucí a zařízení zajišťujících organizované uspokojování *potřeb*, regulování *konfliktů* a udržování a rozvoj *kultury*. Velké množství lidí žijících na stejném území, sdílejících stejné kulturní vzory, podléhající témuž systému politické autority a relativně nezávislé na okolním světě.

Společenství: Místní jednotka sociální organizace vyznačující se pocitem pospolitostní sebeidentifikace a sounáležitosti.

Sociologie:základní pojmy

- Potřeby:** Všechny požadavky organismu – vrozené či získané – vyvolávající pocit nějakého nedostatku a motivující k cílenému jednání.
- Hodnoty:** Materiální či nemateriální objekty, ke kterým je zaujímán hodnotící postoj, připisuje se jim nějaký význam a snaha o jejich dosažení je chápána jako žádoucí.
- Konflikt:** Antagonismus mezi jedinci nebo skupinami ve společnosti.
- Kultura:** Soubor výtvorů lidské činnosti, materiálních a nemateriálních hodnot a uznávaných způsobů jednání. Totalita naučeného, sociálně dalším pokolením přenášeného chování.

Sociologie: základní pojmy

- **Skupina:** Tři a více lidí, odlišených principem uvědomované provázanosti společných *hodnot, zájmů a očekávání*.
  - *Primární skupiny:* Malé skupiny vyznačující se bezprostředností a intimitou vztahů, principem podpory a spolupráce.
  - *Sekundární skupiny:* Formální, neosobní skupiny postrádající bezprostřednost vztahů a vzájemné porozumění.
- **Socializace:** Proces, prostřednictvím kterého si lidé osvojují hodnoty, postoje a jednání přiměřené dané kultuře. Proces standardizace hodnotové orientace.
- **Sociální interakce:** Způsob, kterým lidé reagují na sebe navzájem. Jakákoli forma setkání mezi jedinci.

Sociologie: základní pojmy

- **Sociální normy:** Společensky nebo kulturně akceptované standardy chování vyjadřující, jak by měli lidé jednat, co je vhodné, co je žádoucí, „normální“ pro danou situaci.
- **Společenský styk:** Systém normovaného vzájemného působení prostřednictvím určité hodnoty a následného vzájemného působení.
- **Společenský život:** Soubor jevů a procesů realizovaných mezi lidmi.
- **Sociální změna:** Důležitá změna kulturních vzorů, norem a hodnot, závislá na dynamice vývoje společnosti.

Sociologie: typy společností dle stadií ekonomického růstu

Tradiční společnost: nerostoucí produktivita, zásadní význam vlastnictví půdy, zásadní význam zemědělské práce, silné působení primárních skupin, rezignace na možnost změn, absence mobility, naturální směna zboží, marginální význam vzdělání.

Tradice: stabilizující význam trvalosti, neměnnosti, kontinuity, význam informační paměti v kolektivním jednání.

Moderní společnost: produkt průmyslové revoluce (parní stroj), rostoucí význam vzdělání, kvalifikace, mobility, trhu.

Postindustriální společnost: ekonomický systém vychází ze zpracování, využívání a kontroly informací, nedominuje již výroba hmotných předmětů, nýbrž produkce informací.

Postmoderní společnost: technologicky vyspělá společnost silně provázána s konzumem spotřebních předmětů a mediálních představ, růst orientace na proměnlivost zážitků, nechuť k tradici.

Sociologie: teoretické směry

- Myšlenková *rozrůzněnost sociologie* profiluje zásadní směry:
- **Funkcionalistická perspektiva:** co ve společnosti trvale přežívá je funkční, důraz na sociální stabilitu, význam referenčních skupin, nerovnost ve společnosti zajišťuje obsazení nejdůležitějších pozic nejkvalifikovanějšími jedinci.
  - Robert King Merton (1910-2003) – sociologický funkcionalismus – pozitivní funkce a dysfunkce; teorie středního dosahu
- **Teorie konfliktu:** sociální konflikty jsou důsledkem nedostatečného přístupu ke statkům, o něž sociální aktéři usilují, a odlišnosti hodnot, které vyznávají.
- **Teorie symbolického interakcionalismu:** společnost nahlíží skrze pozorování konkrétních situací s cílem nalézt zobecňující symboly fungující v mezilidských vztazích.

Téma pro dnešek:

Vybrané formy vlády

- autokracie
  - monokracie (monarchie) – (některé konkrétní formy – samoděržaví, tyranie)
  - oligokracie (oligarchie)
    - aristokracie
    - hierokracie (teokracie)
    - plutokracie
- demokracie
- meritokracie
- technokracie
- byrokracie

Vybraný text

Vzestup a pád evropské meritokracie

Ivan Krastev

the Chairman of the Centre for Liberal Strategies in Sofia, permanent fellow at the Institute of Human Sciences in Vienna

Z anglického originálu *The Rise and Fall of European Meritocracy* publikovaného na webu NYTimes.com přeložila Linda Fořtová.

Zdroj: <https://a2larm.cz/2017/02/vzestup-a-pad-evropske-meritokracie>

Když nedokážete pochopit, proč se lidé chovají určitým způsobem, je nejjednodušší si namluvit, že lidé prostě nevědí, co činí. Přesně tak dnes přemýšlejí lídři evropských politických, obchodních a mediálních institucí v reakci na vlnu populismu, která se valí napříč kontinentem.

Jsou v šoku z toho, že jejich krajané volí nezodpovědné demagogy. Nechápou, odkud se bere všechn ten vztek na elity, které nejlépe ztělesňují zkušení zaměstnanci úřadů v Bruselu.

Z čeho se vlastně rodí vztek na ty, kteří „prošli všemi zkouškami“ zrovna v době, kdy to vypadá, že by lidé nejvíc potřebovali experty? Proč lidé, kteří tvrdě pracují, aby jejich děti mohly absolvovat nejlepší univerzity světa, odmítají věřit lidem, kteří právě tyto univerzity absolvovali? Jak je možné, že někdo může souhlasit s Michaelem Govem, probrexitovým politikem, který prohlásil, že „už má dost expertů“?

Katastrofální důsledky meritokracie

Mohlo by se zdát, že meritokracie (systém, v němž se na vedoucí pozice dostávají ti nejtalentovanější, nejschopnější a nejvzdělanější, tedy ti, kteří v testech získávají nejvyšší počet bodů) je lepší než plutokracie, gerontokracie, aristokracie a možná i lepší než vláda většiny, tedy demokracie.

Jenže evropské meritokratické elity dnes nesklízejí nenávist jen kvůli úzkoprsé hlouposti populistů nebo zmatení obyčejných lidí.

Populisté neslibují svým voličům kompetenci, ale důvěrný vztah. Slibují jim obnovení vztahu mezi elitami a lidem. A takový slib mnoho Evropanů v dnešní době oslovuje.

Michael Young, britský sociolog, který v polovině minulého století zavedl termín „meritokracie“, by tímto zvratem událostí nebyl nijak překvapený. Byl totiž první, kdo přišel s vysvětlením, že ačkoliv „meritokracie“ může znít pro většinu lidí dobře, meritokratická společnost by dopadla katastrofálně. Byla by to totiž společnost sobeckých, arogantních suverénů a vzteklých zoufalců. Young pochopil, že vítězství meritokracie by vedlo k rozbití politické komunity.

Důvodem, proč jsou meritokraté pro své kritiky tak nesnesitelní, nejsou ani tak jejich úspěchy, jako spíše jejich ostentativní zdůrazňování, že úspěchů dosáhli proto, že pracovali víc a tvrději než ostatní, že mají vyšší kvalifikace a že prošli zkouškami, ze kterých jiné vyhodili.

Kořeny paradoxu současné politické krize v Evropě vedou až k faktu, že bruselské elity jsou obviňovány právě z toho, za co samy sebe chválí: za jejich kosmopolitnost, jejich vzdorování tlakům veřejnosti a jejich mobilitu.

V Evropě jsou meritokratické elity námezdní, což se podobá systému, jakým se prodávají špičkoví fotbalisté těm nejúspěšnějším klubům. Úspěšní holandské bankéři se stěhují do Londýna, schopní byrokraté z Německa se stěhují do Bruselu.

Evropské instituce a banky stejně jako fotbalové kluby utrácí obrovské sumy peněz, aby pro sebe získaly ty nejlepší „hráče“. To obvykle znamená příslib vítězství na hřišti nebo v zasedací místnosti centrální banky.

Jenže co se stane, když tyto týmy začnou prohrávat nebo se zpomalí ekonomika? Opustí je fanoušci.

Je to proto, že fanoušky a „hráče“ mimo oslavování vítězství už nic nespojuje. Nejsou to kamarádi ze sousedství. Nemají žádné společné známé ani společné vzpomínky. Hodně hráčů dokonce pochází z jiných zemí než jejich týmy.

Najaté „hvězdy“ lze obdivovat, ale zato není žádný důvod nad s nimi soucítit. V očích meritokratické elity jsou úspěchy dosažené v zahraničí důkazem talentu, ale v očích lidí je právě tato mobilita důvodem, proč jim nevěřit.

Obnovená loajalita

Lidé obvykle věří svým lídrům nejen kvůli jejich schopnostem, ale také pro jejich odvahu a oddanost. Jsou totiž přesvědčeni, že v dobách krize se lídři spojí se svými lidmi, místo aby naskočili do helikoptéry a vyklidili pole.

Schopnosti současných elit – schopnost vést banku v Bulharsku nebo Bangladéši nebo přednášet v Aténách či Tokiu – jsou paradoxně právě tím důvodem, proč jsou lidé vůči nim tak podezíraví. Lidé se bojí, že kdyby přišla krize, meritokraté raději odejdou ze země, aby se nemuseli o nic dělit.

Nikoho tedy asi nepřekvapí, že je to právě loajalita (přesněji řečeno bezpodmínečná loajalita vůči etnickým, náboženským a společenským skupinám), která se nachází přímo v jádru nového populismu v Evropě

Populisté lidem slibují, že je nebudou soudit jen podle toho, jak jsou hodnotní. Slibují solidaritu, ačkoliv ne nutně spravedlnost.

Na rozdíl od doby před sto lety se dnešní lídři příliš nezajímají o znárodnování průmyslu. Místo toho slibují, že znárodní elity. Neslibují, že budou lidi zachraňovat, ale že s nimi zůstanou. Slibují obnovení národních a ideologických rozdílů, které smazala globalizace.

Stručně řečeno: populisté neslibují svým voličům kompetenci, ale důvěrný vztah. Slibují jim obnovení vztahu mezi elitami a lidem. A takový slib mnoho Evropanů v dnešní době oslovuje.

Americký filosof John Rawls kdysi mluvil za mnoho liberálů, když tvrdil, že být lůzrem v meritokratické společnosti není tak hrozné jako být lůzrem v otevřeně nespravedlivé společnosti. V tomto smyslu by se lidé měli smířit s prohrou díky spravedlivému principu. Z dnešního pohledu se ale zdá, že se tento velký filosof mýlil.